

FILOSOFIE

MAGAZINE

Martine van den Berg: 'Haal je inspiratie uit catastrofes'

Wat antwoorden denkers van onze tijd op de vier grote vragen van Immanuel Kant? Dit keer: Martine van den Berg (1973) over rampen.
Door [Frank Meester](#) op 22 december 2023

beeld Martin Dijkstra

Volgens [Immanuel Kant](#) (1724-1804) past elke filosofie in 4 vragen: *Wat kan ik weten? Wat moet ik doen? Wat mag ik hopen? Wat is de mens?*

01 Wat kan ik weten?

'Ik kom uit de gereformeerde traditie, waarin wordt gedacht dat de waarheid kenbaar is. Dat bouwwerk viel in duigen zodra ik de wereld introk. Het was een bevrijding, maar leidde ook tot een existentiële crisis: waar moet ik mijn morele beslissingen op baseren? In mijn boek Ontrafeld onderzoek ik hoe mensen hier in het verleden mee omgingen. In de prehistorie was waarheid niet universeel. Godsdienstoorlogen en ideologische oorlogen ontstonden pas toen we ervan overtuigd raakten dat er één waarheid is en dat wij die in pacht hebben. Het christendom heeft ons geleerd dat "het goede" bestaat én dat het van ons verlangd wordt. Moraal en religie gaan een verbond aan. Maar wanneer je het geloof in een absolute waarheid verliest, moet je op je eigen kompas gaan varen.'

02 Wat moet ik doen?

'Met die vraag heb ik enorm geworsteld. Hoe neem je beslissingen? Op basis waarvan? Als er geen groot verhaal is dat de wereld van betekenis voorziet, waarom zou je je dan voor anderen inzetten? In tijden van crisis en catastrofe zijn deze kwesties van groot belang. Na de gruwelijke ervaring van de Tweede Wereldoorlog zag je deze vragen ook terug in de filosofie. Later, toen het Westen in vrede en welvaart begon te leven, ebden deze vragen langzaam weg. De huidige crises maken ze nu weer hyperactueel. De enige optie lijkt mij om te werk te gaan als een wetenschapper: handel op grond van wat je weet, maar wees altijd bereid je ideeën bij te stellen. Die voorzichtige houding levert alleen geen goede krantenkoppen op.'

'In de prehistorie was waarheid niet universeel'

03 Wat mag ik hopen?

'Ik blijf hopen dat mensen bereid zijn hun opvattingen bij te stellen. Neem het conflict tussen Israël en de Palestijnen. Een oplossing lijkt verder weg dan ooit. Wie toch hoopt, wordt weggezet als naïef. Desalniettemin put ik inspiratie en hoop uit het verleden. Na catastrofes, waarin mensen een volledige ineenstorting van hun aannames ervaren, volgt vrijwel altijd het besef dat het "oude denken" moet worden vervangen door een nieuwe strategie. Juist dit besef leidt tot de bereidheid om serieus naar oplossingen te zoeken en daar ook offers voor te brengen.'

04 Wat is de mens?

'Bij sommige psychologen en in het zelfhulpcircuit ligt de focus op individuele zelfverwerkelijking. Dan moet ik denken aan de mededeling in het vliegtuig: doe eerst je eigen zuurstofmasker op en dan pas dat van je kind. Dat zal in een vliegtuig misschien zo zijn, maar niet in een mensenleven. In mijn boek laat ik zien dat voor herstel na een crisis een sterke relatie met ons systeem – familie, vrienden, burens – essentieel is. We hebben elkaar nodig. Pas in de verbinding met de ander wordt de mens mens.'

Ontrafeld. Hoe rampen de wereld veranderen. Een geschiedenis van crisis en herstel

Martine van den Berg

Nijgh & Van Ditmar

368 blz.

€ 27,99